

Wirth Lajos

CSEKŐ TANÁR ÚR JÁSZBERÉNYI ÉVEI

A fizikatanároknak az a korosztálya, amelyik a múlt század nyolcvanas éveiben kezdte a pályát, az idősebbekhez hasonlóan, tanári ankétokról még személyesen ismerhette Csekő Árpádot. Csekő tanár úr nemcsak elkötelezett híve és kiváló művelője volt a kísérletező, tapasztaláson alapuló tanítási módszernek (ezt a múlt század első felében gyakorlati irányú nevelési módnak, cselekedtető oktatásnak hívták), hanem maga is mintegy kétszáz kísérleti eszközt tervezett és épített. Mivel jó kapcsolatokat ápolt a mindenkori tanszergyártókkal, ezek az eszközök sorozatban készülhettek, és így eljuthattak bármelyik iskolába. Saját tervezésű eszközeinek alkalmazása mellett a klasszikus eszközök újszerű felhasználását, az ismert kísérletek elvégzésének kisebb-nagyobb mértékű módosításait tárgyalja számos szakköri füzete, és az a több száz cikke, amelyeket a Magyar Tanítóképző, a Néptanítók Lapja, a Fizikai Szemle, a Természettudományok tanítása, a Fizika tanítása, az Újítók Lapja és a Köznevelés közölt. Kezdetől fogva részt vett az Élet és Tudomány és a Fizikai Szemle szerkesztésében. Nyitott, kooperatív személyiségének jellemzője, hogy publikációinak nagy többsége társszerzős. Ha ki kellene választani életművének azt a darabját, amelyik közvetve, vagy közvetlenül a legnagyobb hatást fejtette ki, az eszközök közül minden bizonnyal a „Csekő-láda” néven ismertté vált Fizikai kislaboratóriumra esne a választás, amelyhez „a 3 éves terv harmadik évében” megírta a Használati utasítás és hasznos tanácsok a Fizikai kislaboratóriumhoz című füzetet. A kísérleti-módszertani kiadványok közül a Csada-Csekő-Jeges-Öveges: Fizikai kísérletek és eszközök (1950) vinné el a pálmát. A Csekő-láda (1945) alkalmas volt arra, hogy a világháború után frissen életre hívott, de nagyon hiányosan felszerelt általános iskolák fizika tananyagában szereplő valamennyi kísérletet olcsó, egyszerű eszközökkel be lehessen mutatni, illetve a tanulókkal el lehessen végeztetni.

Csekő Árpád (Csákvár, 1902) pedagógus szülők gyermekeként maga is tanítóképzőt végzett, majd tanítóképző intézeti tanári oklevelet szerzett fizika, matematika, biológia és kémia szakon. A tanári pályája első huszonöt évét a tanítóképzésben töltötte (Jászberény, Pápa, Budapest XII. kerület), majd két budapesti gimnázium következett (Szilágyi Erzsébet Gimnázium, Petőfi Sándor Gimnázium). 1960-ban az ELTE TTK Kísérleti Fizika Tanszékére került, ahol a fizika szakos tanárjelöltek számára tartott szakmódszertani, laboratóriumi gyakorlatokat. Nyugdíjba vonulása után (1969) a Kandó Kálmán Műszaki Főiskolán volt óraadó, és ezzel párhuzamosan az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum szaktanácsadójaként régi fizikai taneszközök felkutatásával, meghatározásával és restaurálásával foglalkozott, köztük Jedlik Ányos, Eötvös Loránd, Békésy György és Pócza Jenő által tervezett, vagy készített eszközökkel. Ezzel a munkájával pótolhatatlan kincseket mentett meg a jövő számára. Ezt az értékmentő munkát szinte élete végéig folytatta. 1993-ban hunyt el, Budapesten.

A Csekő-életrajzok mindegyike megemlíti, hogy tanári működése Jászberényben kezdődött, de hozzáférhető adatok híján többet nem közölnek az itt töltött évekről. Pedig számos jeles személyiség életútja bizonyítja, hogy egy agilis, fiatal szakember pályájának első tizenöt esztendeje – ha azt hozzá méltó feladatokkal ellátva, inspiráló környezetben tölti el – meghatározó befolyással van egész további életére. Szerencsére a Jászberényi Állami Tanítóképző Intézet évkönyvei bőséges és részletes információval szolgálnak. Az intézet első, összevont évkönyve tíz évvel az alapítás után jelent meg, ez részletesen beszámol a megelőző évtized eseményeiről. Az 1924/25-ös tanévvel egyebek mellett ezt olvashatjuk: „Az intézet munkásságát behatóbbá tette a tanári testületnek évközben Tömör Boldizsár és Csekő Árpád tanárokkal történt kiegészítése. Csekő Árpád okleveles tanítóképző-intézeti tanár, óraadó, március 26-tól tanította a mennyiségtant az I–IV. osztályokban, heti 10 órában. Internátusi felügyelő.” A következő két tanévben teljes állású megbízott óraadóként működött, négy osztályban mennyiségtant, három osztályban fizikát tanított, továbbá az összevont III–V. osztályokban a református egyházi éneket és zenét. Már ekkor bekapcsolódott az iskolán kívüli népművelésbe, az első évben 8, a következőben 19 előadást tartott. 1925 októberében az Országos Faluszövetség háromnapos kiállítást rendezett a városban, amelyre a megye népesedési, népműveltségi, tanyai iskolázási viszonyait községenként ismertető térképeket, táblázatokat, grafikonokat készítettek az ügyesebb növendékek Balázs Béla igazgató terve alapján, Csekő Árpád, Málnási Dezső, Friedrich János és Tanai Antal felügyelete alatt. Ugyanitt Balázs Béla igazgató, Csekő Árpád tanár, Szupkai Imre IV. éves növendék segítségével 64 fényképen mutatta be Jászberény népies lakóházainak fejlődését. Itt találkozunk első ízben Csekő Árpád fényképezés iránti érdeklődésének említésével, amelynek bizonyítékaul szolgálnak a további évkönyvek fényképes illusztrációi.

Az 1927/28-as tanév komoly előrelépést jelentett Csekő tanár úr karrierjében. Erről így ír az évkönyv: „Osztatlan örömet okozott Csekő Árpád óradijas tanárnak és Friedrich János kinevezett nevelőnek rendes tanárokká történt kinevezése. Nehéz viszonyok között teljesített becsületes munka után jutottak biztos révbe.” Ebben a tanévben a növendékek Csekő Árpád irányításával 59 db fizikai taneszközt készítettek. A tanári testület az iskolán kívüli népművelést szolgáló egyedi előadások mellett 5 különböző tanfolyamot szervezett, ennek keretében Csekő tanár úr 39 előadást tartott. Az Intézet és a gyakorló iskola az 1927 júniusában Budapesten rendezett Országos Tanügyi Kiállításra a következő tárgyakat, rajzokat küldte fel: természettanból az indukció és alkalmazásai, mint nagyobb didaktikai egység feldolgozása tárgykörből 7 db, tanár és növendékek által készített kísérleti eszközt, 21 db szemléltető képet és grafikont, mennyiségtanból egy sorozatot a törtek népiskolai tanításához, 12 db dolgozatot és 12 db füzetet.

Az oktató-nevelő munka mellett újszerű feladat is hárult a továbbiakban Csekő Árpádra. Mint köztartásvezető tanár, a mintegy 200 négyszögöl nagyságú iskolakertben a köztartás (menza) asztalára szükséges konyhakerti növényeket termeltetett, és 78 pengő 3 fillér tiszta jövedelmet ért el. A diákok évről évre egyre nagyobb számban

kapcsolódtak be a fizikai szemléltető és kísérleti eszközök készítésébe. Fizikai gyakorlatokon, Pazár Zoltán kézimunkatanár segítségével, 23 db elemi népiskolai fizikai szemléltető eszközt készítettet. Különböző mérlegeket, ingát, lejtőt, hengerkereket, repülőmodellt, a szabadesés úttörvényét igazoló lengődeszkát, fotométert, sötétkamerát, egyszerű fényképezőgépet, transzformátort, ólomsúlyokat, szerszámfogókat stb. A következő években a korábbi népművelő és szakmai előadások mellett egyre több publikációja jelent meg, ezzel párhuzamosan egyre jobban bekapcsolódott az országos szakmai közéletbe, és a város társadalmi életébe. Előadást tartott például a Keresztény Nőegylet teaestjén: A világ megismerésének technikai módszerei címmel. Tagja lett a Tanítóképző Intézeti Tanárok Országos Egyesületének (TITOE), a Királyi Magyar Természettudományi Társaságnak, a Magyar Pedagógiai Társaságnak, emellett a helyi Kultúregyesület jegyzője, a Korcsolya-egylet pénztárosa, jászberényi református egyháztanácsos volt, és a következő évben tagja lett a helyi Polgári Lövészegyletnek is.

Első, országos figyelmet felkeltő publikációi: Cselekedtető tanítás a mennyiség-tanban (M. Tanítóképző, 1932. január), A mozgó elektromosság fejezetébe való átlépés tanítása (M. Tanítóképző, 1933. január, február), A hajszálcsovességről (Néptanítók Lapja, 1934. november), Természettani kísérletezés a népiskolában (Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Népművelés, 1935. március, április), Hozzászólás a szünidei fizika szaktanári értekezés megállapításaihoz (M. Tanítóképző, 1935. február). Az 1934/35-ös évkönyv jól tükrözi azt a kifogyhatatlan energiával végzett munkát, amelyet a kísérletező oktatás érdekében már korábban is végzett. Érdemes az ide vonatkozó részt szó szerint idézni: „A mennyiség-tani és fizikai önálló tanulókísérletek Csekő Árpád tanár széleskörű terve alapján ez évben is rendszeresen folytak. A kidolgozott terv megvalósításához szükséges felszerelésnek az a része, ami házi készítésű, már meg is van 13-13 példányban. Tehát 39-es osztálylétszám mellett az együttes munka lehetőségét már csak a sorozatban vett eszközöknek 10-ről 13-ra való kiegészítése akadályozza. A növendékeknek a kísérletezésben való jártasságát még az V. év folyamán is kívánjuk fokozni, és ezért saját kezelésükben volt az olcsó eszközökből álló teljes elemi iskolai vegytani és természettani felszerelés, továbbá a 13-13 tagból álló elemi iskolai cselekedtető oktatási felszerelés.”

Értékesebb házi készítésű eszközei: kryptoszkóp, kapacitás sorozat, 3 db elektro-szkóp, konduktor-pár, 3 ellenállás, 9 elötét-ellenállás, 2 hangvilla pár, 2 monochord, 26 db rugósmérleg, modell az áramfejlesztő gépek működésének magyarázatához, tankönyvekben szükséges módosítások táblája keretbe, 2 db számolás és mérés tanításának módszere, a természettudományok és mennyiség-tan tanításának története, keretbe 2db, 13 db ellenállás-sorozat, 3 db emelőtalp, tükrös eszköz a szilárd testek hőtágulása mérésére, 13 db elemi iskolai gyertyatartó, 13 db lencsefoglat, 13 emelő, ugyancsak elemi iskolai kísérletekhez, tükrös galvanométer, ingaóra modell, állítható állvány 4 domború és 1 homorú lencséhez, 1 optikai rácshoz, 2 polarizáló kristályhoz, 2 db izzólámpa állvány és foglat a vetítógépbe, 1 db objektív tartó, 1 db réztartó, az órák külsőségei keretbe 2db.”

Természetesen tovább folytatta irodalmi működését, amelyből itt két nagyobb lélegzetű munkát emelünk ki. Önálló kiadványként jelent meg: A tanítóképző-intézeti és az elemi iskolai tanításba tervszerűen beillesztett mennyiség-tani és fizikai tanulókísérletek (Jászberény, Saját kiadás, 98 p., 1935), és a Jászberényi Állami Tanítóképző Intézet tanári testülete összeállításában: A népiskola gyakorlati irányú működése, annak módjai és eszközei (Jászberény, Saját kiadás, 116 p., 1936). Ez a kiadvány 2007-ben, a jászberényi tanítóképzés 90. évfordulójára reprintben is megjelent. A könyv fejezetei közül a Számolás és mérés című Csekő Árpád önálló, míg a Természettan és vegytan Szamos Gáborral közös munkája.

*Jeges Károly (bal oldalon)
Csekő Árpád (jobb oldalon)*

Sokoldalú tevékenységének újabb elismerése volt, amit az 1936/37-es évkönyv így örökített meg: „A tanári testület tagjait más öröm és kitüntetés is érte, ...Csekő Árpád tanár a mennyiség-tan és a természettan ...tanulmányi felügyeletével bízott meg a debreceni tankerületben.” Ebben a minőségében azonban csak egy évet dolgozott Jászberényben, illetve a debreceni tankerületben. A tanítóképzés átszervezése következtében az 1938/39-es tanévben a líceum első osztálya indult, és ezzel egyidejűleg Csekő Árpádot áthelyezték Pápára, és kinevezték az ottani líceum igazgatójává!

Felhasznált irodalom:

1. Kunfalvi Rezső – Radnai Gyula: Csekő Árpád 85 éves, Fizikai Szemle 1987/7. 269.o.
URL: www.kfki.hu/fszemle/archivum/fsz8707/kunfalvi8707.html
2. Kálmán Attila: Csekő Árpád, 1902 – 1993, Fizikai Szemle 1993/9. 341. o.
URL: www.kfki.hu/fszemle/archivum/fsz9309/kal9309.html
3. A Jászberényi Állami Tanítóképző Intézet évkönyvei, 1917–1938.